

MÓRICZ ZSIGMOND: TRAGÉDIA

Mindenki a Sarudy-lány holnapi lakodalmáról beszélt. Ebéd után lehevertek az aratók a keresztek tövébe, vagy a villákból, gereblyékből rögtönzött apró sátorok alá, ahol egy-egy szoknya adott egy kis árnyékot a fekvők arcára. Elég az, csak hogy napszúrást ne kapjon az ember.

A nagy sárga mezőn vidáman izegtek-mozogtak ezek a hangya szorgalmú emberek s az embertelen nagy munka közben, amely úgy tetszik mintha végtelen és határtalan volna, örömet találtak abban, hogy a karjukat mozgatták, szájukat jártatták és a legények meg lányok olyan kacagva csipkedték meg egymást szóval és kézzel, mintha ez volna az élet fő-fő tennivalója.

Kis János megette az almásételt, amit szeplős, málészájú fia, aki ijesztően hasonlított hozzá, kihozott utána. Azután körülnézett, de lusta volt keresztig menni s ott helyben dőlt el a tarlón. A kalapját az arcára tette s nyomban elaludt. Még annyit hallott, hogy Sarudy Pál borjút is vágatott a lakodalomra.

Azzal elaludt.

Senki sem törődött vele, a tulajdon fia sem. Ez elővette a cserépfazekat s belenézett, nem hagyott-e az apja egy kicsit neki is benne? Bizony nem hagyott. Olyan üres volt az edény, mintha a Bodri már kis is mosogatta volna. Ezzel fölborította a mázas csuprot s elment a kutya után földimogyorót keresni.

Mikor Kis János felébredt, első dolga volt megnyalni a száját. Álmában lakodalomban volt s nagyon jól teleette magát. Kedvetlenül gondolt rá, hogy elfelejtett mindent, azt is hol volt, azt is mit evett. Legalább ne ébredt volna fel.

Hozzá volt szokva, hogy neki egész életében mindenről le kell mondani, hát nem soká sajnálkozott. Másik oldalra fordult és újra el akart aludni. Nem sikerült. Az arca olyan vörösre vált a kalap alatt, mint a főtt rák. Lelökte a megfeketült szalmakalapot s jól esett, hogy a mezei szellő hűvösen érte a bőrét.

- Egye meg a fene ezt a vén Sarudyt, - gondolta magában - eleget dolgoztam neki életemben, meghívhatna a lánya lakodalmára. Hadd laknék jól egyszer.

Felemelte a hüvelykujját:

- Lesz húsleves. Jó sárga, zsíros tyúkhúsleves. Az jó lesz. Abból megeszek egy tállal.

És már habzsolta is, szopogatta a sűrű, apró, sárgaszínű tésztacsigákat, amiket marokszámra eregetett le a nyeldeklőjén.

- Dolgozni emberek! - kiáltotta valaki.

Kis János meg se mozdult. Eszébe jutott, hogy egyszer gyerekkorában valami lakodalomban volt. Rokona is volt az a család, még se kapott az egész lakomából mást, csak tyúklábat.

Tehetetlen harag, vad düh fogta el. A keze ökölbe szorult s érezte, hogy most olyat, de olyat tudna ütni, hogy minden törne-zúzna utána.

De a hüvelyke mereven állt, erről lassan eszébe jutott, amire az imént gondolt.

- Azután töltött káposzta... Hatvanat megennék belőle, ...de ha ötvenet nem, egyet se.

- Dologra! - kiabáltak amott.

Ő is feltápászkodott. Éhesnek érezte magát. Odanézett a fekete falu cserépedényre. Üres... Úgyse volna benne, csak valami lötyty.

Megrúgta az edényt; megvetően és dühösen. Annak beszakadt az oldala. Különben is drótozva volt már s egy drótszál a bocskorához akadt:

- Üssön meg a guta! - káromkodott Kis János és lerugdosta a lábáról a kölöncöt. - Már míg élek, mindig ebbe a szegénységbe kell szuszogni. Az a vén bitang nem fog elhívni.

Egész nap rosszkedvű volt. Észre sem vette senki. Kis János amolyan láthatatlan ember volt, akit senki sem lát meg. Így élte le az egész életét, sohase volt egy percig sem érdekes ember. Se nem erős, se nem gyenge, nem kicsi, nem nagy; nem sánta, nem begyes; mi lett volna, ami feltűnt volna rajta. Olyan volt mint egy ember; két szeme volt, meg egy orra. Bajusza is volt. És sohasem jutott eszébe semmi. Ha reggel volt, felkelt, este lefeküdt; mikor eljött az ideje, megházasodott. Akkor lakott utoljára jól, beteg is lett tőle. Katona nem volt, a faluból tízszer se volt kinn, akkor is csak a vásáron. Nevetni csak egyszer nevetett életében jóízűen, akkor, mikor az apja le akarta őt ütni, amiért megette az egész tál galuskát s amint feléje sújtott, a saját ütésétől megtántorodott, felbukott s falba vágta a fejét. Bele is halt.

Még ez az egy érdekelte: az evés. A feleségét e miatt szokta elverni s ha gondolt valaha valamire, arra, hogy mit volna jó enni. De ezt sem tudott sokat elképzelni. Hiába, a tapasztalat nem segítette.

Este, ahogy hazamentek s a gazdának megmondták, mit végeztek, - az ő falujukban mindenki a maga kosztján dolgozott, - azt mondta a vén Sarudy.

- Emberek, asszonyok, hólnap este mindenki eljöhet a lányom lakodalmába. Annyit ehettek amennyi belétek fér.

Kis János majdnem elszédült. Valósággal megijedt. Attól ijedt meg, hogy nem bír majd megfelelni a feladatnak. A többiek ujjongtak, éljeneztek, de ő hallgatott. Ott állt hátul, sötétedő este volt, senki se törődött vele. A többiek közt aztán ő is elindult nehézkes léptekkel hazafelé.

Otthon megette a vacsorát; korpacibere volt. Csendesen, szótlánul. Félrerúgta a macskát, amely a lábszárára kapaszkodott, s nyávogott. Nem gondolt semmit. De igen különösen érezte magát. Mintha nagy, nagy feladat várna rá, a legnagyobb életében. Nem volt tisztában vele, de félve gondolt a holnapi lakodalomra.

Egész éjszaka nem tudott aludni. Sokszor felébredt és ébren hánykolódott, de ha hozzáfogott arra gondolni, mi lesz holnap, igen nagy nyugalanság fogta el.

Kinyújtotta a hüvelykujját:

- Először lesz tyúkhúsleves... Ebből megeszek egy dézsával. Elmosolyodott. Arra gondolt, hogy ha egy kádba öntenék az a sok krumpli levest, köménymagos levest, meggy, korpa, lekvárciberét, meg azt a mindenféle habart lét, amit ő életében megevett, - ajajaj, olyan nagy kád nincs is a világon, még az egri érsek pincéjében sincs olyan hordó. Ha azután együtt öntenék azt a jó ételt amit ő evett valaha, - avval talán még az ócska fazék se lenne tele, amit ma felrúgott a mezőn.

Hirtelen úgy tetszett neki, mintha a lábán volna a bocskor, s érezné, ahogy beleakad a dróttal az edény. Nagyot rúgott. Ha ágyon feküdt volna, az menten összerogy, de ez a szalma nem sokat törődik az ilyen ficánkolással. Pedig Kis János nagyot rúgott. A szegénységet rúgta el magától.

Másnap reggel mogorván ébredt. Ahogy a rossz álmot kidörzsölte a szeméből, tisztán érezte, hogy igen nehéz a melle. Mintha pántok szorítanak.

Összerántotta a szemöldökét.

- Egye meg a fene a vén Sarudyt, ma kieszem a vagyonából. Eleget kapáltam neki.

Nem mert reggelit enni. Ebédre meg se kóstolta az ételt, félt hogy estére nem lesz éhes.

Máskor, ha összeveszett a feleségével, akárhányszor megtette hogy egész napon át nem evett egy falatot sem, észre se vette. Most reszketett az egész belseje és szédülés fogta el az éhségtől.

Összeszorította a fogát, széles erős, nagycsontú állkapcsát és szürke szemeivel mereven nézett előre. Egy vadállat makacs dühével viaskodott önmagával. De nem evett, megállta.

- Ötven töltött káposztát! _ ismételte magában s vas elhatározással vágta kaszájával a rendet. Taktusra, mint az aratógép.

Megszűnt körülötte a világ. Nem látta a nagy búzatáblát, se a körülte dolgozó embereket, nem ismert senkit, semmit, nem volt múltja, jövője, egész valója az egyetlen nagy akarattá keményedett. Úgy ment eléje, mint valami emberi léten fölüli feladatnak. S érezte, hogy az egész belseje, gyomra, átalakult s hihetetlen munkára képes. Amint szikrázó szemével belenézett a világba, képes lett volna vállalkozni arra, hogy a kévéket úgy eregesse le magába, mint a cséplőgépnél az etető a dobba.

Végre alkonyodott. Haza mentek a munkából. Otthon már dél óta állott a lakodalom. Idő sem volt a hozzá készüléshöz, le kellett ülni a terített asztalhoz.

Kis János egy zugba került; annál jobb. Fálnak veti a hátát s akkor hadd jöjjön az ellenség. Ezzel a vak és vad elszánással szállott szembe valamelyik őse egy kétezer emberből álló török sereggel.

Hozták a levest.

János nem sokallt, nem kevesellt semmit. Jó mély cseréptányért kapott, amit a szakácsné színig öntött neki. Ujjnyi vastag volt a tetején az a sárga zsír, amely már nem is szakadt karikákra hanem egybe folyt.

Kis János fogta fakanalát s nyugodtan, komolyan kezdett munkához. A bele reszketett s alig bírt uralkodni a mohóságán.

A tizedik kanálnál rettenetes megdöbbenés érte.

Úgy érezte jól van lakva.

Sápadtság futotta el az arcát. Megérezte hogy roppant feladatot vállalt magára. Megérezte emberi kicsinységét. Mint valami szél suhant át agyán a gondolat, hogy nem fogja megbírni amit vállalat.

Összerántotta vastag szemöldökét; alacsony homlokán függőleges ráncok gyűrődtek, széles vasállkapcája összekattant s nekiült újra a csatának.

Gépiesen, ahogy a kaszát eregeti ívben jobbról-balra, most a kanalat emelte taktusra a szájához, míg csak a tányér ki nem ürült.

Akkor szédülést érzett és utálatos csömört. Az étel túl zsíros volt, kíványadt, gyöngö, zsírtalan lötytyökhöz szokott gyomrának.

Túrós csusza következett. Ízes, tejfölös, töpörtös, kövér. Jól telerakták a tányérát.

És Kis János kivette a sárga csontnyelű törött villát s ugyan olyan nyugodtan, mint az imént, ezt is sorra beraktározta. Nem érezte az étel ízét. Nyomást érzett odabent és szeretett volna levegőre menni. Vagy legalább káromkodni egy nagyot, keserveset. És végtelen fájdalommal, irigységgel nézett körül a népen. Mindenki vidám volt, nevetett, habzsolt. És ő már tudta, hogy vége. Ma már evett annyit, mint egész életében egy ülésre szokott. De össze csikorgatta fogát s odatartotta a tányérját a harmadik fogásnak. Ez lencse volt orjával. Kint, a cselédek és munkások közt nem tartották meg a szokásos sorrendet, amit odabent a vőfély verssel szabott meg. Azt adták, ami közelebb esett. Ez ebből evett, az abból. Kis János mindenből.

Így ment ez két óra hosszáig, megállás, pihenés nélkül.

Akkor jött a töltött káposzta.

- Ötvenet! - mondta magában Kis János és a szemére fátyol szállt.

Nagy darab húsok voltak a töltött káposzták közé téve ráadásnak. És Kis János amint a három hatalmas töltelék után egy ilyen darab szívós, fővetlen, rágatlan húsdarabot le akart gyúrni, - egyrézműlten állt föl. A szeme kidagadt, szinte kiugrott vastag szemöldökei alól, a nyakán az erek kötél vastagra dagadtak.

Utolsó józan eszével kirohant a házból.

Az eperfához ért, mikor megszabadult a bajtól. A torkán szorult darab, amely már szinte megfojtotta, visszacsúszott a szájába.

Szemébe könnyek gyűltek s állkapcsát olyan keményen vágta össze, hogy éket se lehetett volna közé verni.

Azzal a szenvedély részegségével mondta el magában:

- Dögölj meg kutya.

Újra lenyelte a húst.

És most is képtelen volt rá. Megakadt az a torkán, s többet nem ment se le, se föl.

Az ember két keze a levegőbe kapott; sovány hosszú teste megfordult s hanyatt vágódott.

Irtózatosságon vergődött hangtalanul a földön, míg csak végleg el nem csöndesedett.

Senki se vette észre hogy eltűnt, mint azt sem, hogy ott volt, sem azt, hogy élt.